

**Сергій Олійник,
Богдан Філіпчук**
(Кам'янець-Подільський)

ДУНАЙСЬКА (КІЛІЯ-ВЕКЕ) ДЕСАНТНА ОПЕРАЦІЯ РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬК 1941 р.: СПРОСТУВАННЯ ЧИ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ІДЕЇ ПРЕВЕНТИВНОСТІ УДАРУ ГІТЛЕРІВЦІВ?

Стаття присвячена дослідженню початкового етапу німецько-радянської війни 1941-1945 рр. Здійснена спроба розібратися із реальним статусом ідеї превентивності удару гітлерівців на основі аналізу Дунайської (Кілія-Веке) десантної операції радянських військ, проведеної у червні 1941 р.

Ключові слова: Дунайська (Кілія-Веке) десантна операція, Дунайська воєнна флотилія, радянські війська, румунські війська.

22 червня 1941 р. нацистська Німеччина та її союзники атакували СРСР.

Долаючи героїчний опір прикордонників та Червоної армії, три потужних угруповання гітлерівці впродовж перших днів війни просунулися на схід на кілька десятків кілометрів. Приблизно в такому плані описують події початку німецько-радянської війни переважна більшість видань як радянських, зарубіжних та вітчизняних істориків.

У 1987 р. вперше побачила світ праця В. Суворова (В. Резуна) «Криголам». Вона одразу ж здійснила ажіотаж як серед наукових кіл (неодноразово перевидавалася), так і громадськості, адже автор аргументовано стверджував, що А. Гітлер, розпочавши війну проти СРСР, лише випередив радянські агресивні плани вторгнення СРСР у Німеччину, яке готували на липень 1941 року¹. Продовженням обґрунтування значеної тези стала чергова книга цього ж автора «День М»². Загалом ідея превентивності не нова, її ще висловлював на Нюрнберзькому процесі німецький фельдмаршал В. Кейтель.

Слід зазначити, що вказані публікації спровокували серйозні дискусії, круглі столи, на яких їхні учасники висловлювали аргументи «за» і «проти» щодо ідеї превентивності удару гітлерівців. Долучитися до цього процесу вирішили і автори даної статті. Спонукальним мотивом стаа Дунайська десантна операція радянських військ 1941 р. В історичній науці вона ще називається «Кілія-Веке».

Загалом дана операція, проведена силами Дунайської воєнної флотилії (ДФФ) та кількома підрозділами Червоної армії у перші дні війни, і до сьогодні багатьом невідома. Історична наука у цьому плані може похвалитися лише кіль-

кома публікаціями³, серед них, як не парадоксально, є й одна науково-популярного характеру⁴. Пояснюється це, швидше за все тим, що дана операція не вписується в образ оборонних боїв початку літа 1941 р. на всьому театрі боїв від Балтики до Чорного моря. Вона суперечила встановленим постулатам радянського державного та військового керівництва. Адже це була наступальна акція. Якщо, за твердженням маршала Г. Жукова, країну 22 червня 1941 р. захищала заледве спроможна на оборону армія⁵, то як могло статися, що частини лівого флангу Південного фронту на початку війни змогли не тільки прорвати оборону супротивника та заглибитися в ній і закріпитись, а й провести складну десантну операцію, яка відповідно до умовиводів тодішнього начальника Головного штабу Червоної армії, апіорі не могла відбутись, або мала закінчитись повним крахом.

Щоб з'ясувати реальну картину тих подій, їх співвіднесення щодо згадуваного міфу про превентивність, слід розпочати із розстановки сил на майбутній ділянці бойових дій, планів командування, проведення десантної операції тощо. Як свідчать офіційні радянські документи, Дунайська воєнна флотилія була створена в 1940 р. Її головною базою було м. Ізмаїл. В оперативному плані ДВФ знаходилася в підпорядкуванні 14-го стрілецького корпусу (штаб в м. Болград).

Оперативні завдання ДВФ зводилися до наступного: 1) не допустити прориву флотилії противника (Румунії) нижче м. Рені; 2) не допустити форсування противником р. Дунай на ділянці від гирла річки до м. Галац; 3) відбити спільно з іншими частинами Червоної армії удар противника з боку Галат – Джуржулешт⁶. Окрім того, здійснення оборони покладалося на 79-й та 25-й прикордонні загони.

Отже, завдання, які ставилися перед ДВФ мали оборонний характер. Однак, це не означає, що не могло бути підготовлено бойових завдань наступального характеру. Адже відомим є факт оприлюднення документу, який було подано Сталіну в середині травня 1941 р. від вищого воєнного керівництва СРСР, в якому пропонувалося завдати удару по розташованим на кордоні німецьким військам⁷.

Станом на початок німецько-радянської війни флотилія мала досить серйозний бойовий склад, представлений 41 бойовим човном (різні типи і конструкції (ДМН, ДБКА, ДКТШ, ЗМ, глісери), чималою кількістю допоміжних човнів (буксири, катери, плавуча майстерня, водолазний бот і т.п.). Окрім човнів до складу флотилії входили 96-а винищувальна авіаескадрилья, 46-й окремих зенітний артилерійський дивізіон, окрема місцева стрілецька рота, 17-а кулеметна рота та

Дунайський сектор берегової охорони в складі 5-ти батарей (стаціонарних і рухливих)⁸. На жаль, дані характеристики не дають змоги дати чітку ствердну відповідь для якого виду бою вони більше підходять: наступу чи оборони?

22 червня 1941 р. румунсько-німецькі війська перейшли у наступ по всій лінії фронту 51-ї стрілецької дивізії. Авіація ворога з 4-ї ранку розпочала бомбардування аеродромів с. Болгарійка (сучасне с. Залізничне Одеської області) та м. Болград⁹. Наступного дня до цього ж списку додалися ще райони Кагулу, Рені та Ізмаїлу. З 12.00 вівся посилений артилерійський вогонь по Кагулу та Рені, а з 13.00 по самому Ізмаїлу. Важкі гармати ворога знаходились в районі м. Тульча. Кораблі ДВФ звичайно ж вели контрбатареїну боротьбу, проте через обстріл ворогом комунікацій, розпочалися проблеми з постачанням. Потрібно було зупинити ворожі канонади¹⁰.

Оцінка оперативної картини, яка склалася на той час, свідчила, що для покращення становища оборонців найдоцільнішим об'єктом удару має бути півострів Сау-Ноу. Командуючий ДВФ контр-адмірал М. Абрамов, за погодженням Військової Ради Чорноморського флоту, вирішив провести відповідну операцію в ніч на 25 червня. Цікавим видається той факт, що А. Юнавидов у своїй праці «Десанти 1941 року» вказував, що М. Абрамов, готуючись здійснити цю операцію, «вирішив повернутися до передвоєнних планів висадки десанту, розробленого саме для такого випадку»¹¹, який можна цілком записати на користь «превентивності».

Для проведення операції було вирішено задіяти 7-у роту морської піхоти, прикордонників, два монітори та берегову артилерію як прикриття десанту¹². Для того, щоб забезпечити безпеку флангів від румунських моніторів, запланували провести мінування відповідних районів. Загальне командування операцією було покладено на контр-адмірала Абрамова. Десантникам в Сатул-Ноу протистояли близько 200 піхотинців, прикордонники місцевої застави та артилерійська батарея¹³.

Ще одним моментом на користь «превентивності» можна вважати процес розташування мінних загороджень. Справа в тому, що командування спочатку планувало встановити оборонні загородження, але потім все-таки вирішило, що мінне поле має бути активним, тобто наступальним, й воно має обов'язково встановлюватись так, щоб ворог це бачив¹⁴. Загалом десантна операція на Сатул-Ноу була проведена блискуче. Аналіз її реалізації, чітка координація, процес завантаження десантників на катери, дотримання графіку і т.п. дає підстави вважати, навіть попри використання прикордонників, яких до таких дій не готували, що вище командування та

командний склад морпіхів мали вже певні навички організації та здійснення десантування.

Успіх на Сатул-Ноу було вирішено розвинути. Тому командування ДВФ розпочало підготовку висадки другого десанту безпосередньо в Кілія-Веке. Активна фаза операції розпочалася ввечері 25 червня. Успішній реалізації задуму щодо десантування серйозно сприяло добре знання фарватеру, берегової лінії супротивника, розвідування якої активізували ще з серпня 1940 р. Рекогностувальникам навіть виплачувались додаткові грошові заохочення. Відомо, що навіть сам контрадмірал Абрамов неодноразово виходив на рекогностування¹⁵. Все це лише підсилює версію «превентивного удару».

Пізніше на румунський берег Дунаю було перекинуто додаткові сили і під контролем радянських військ вже була територія близько 70 кв. км. Плацдарм утримувався майже місяць. Лише 19 липня останні кораблі ДВФ відійшли до Одеси¹⁶.

Слід також відзначити, що радянське командування не одразу вирішило припинити наступ вглиб румунської території. Ще 27-го червня, о 12.50, генерал-майор Єгоров видав своє бойове розпорядження № 12 командирам 25-ї та 51-ї сд про відбір добровольців-сміливців для виконання важливого завдання, а також наказав комдиву 51-ї сд створити на ранок 28 червня опергрупу для закинення її в Нетуш (Центральна Румунія – Авт.)¹⁷.

Ці накази наводять на припущення про можливе планування подальшого заглиблення в територію Румунії, що є цілком ймовірним, адже опергрупа потенційно могла виконувати не лише розвідку. І якщо план наступу було б затверджено, то безперечно, що частини 25-ї та 51-ї стрілецьких дивізій разом з суднами ДВФ та підтримкою авіації флоту й артилерійських полків могли б спокійно заглибитись у ворожу територію, що було успішно доведено під час десантувань на Сатул-Ноу та Кілію-Веке. Їм на допомогу міг би бути направлений 3-ій повітряно-десантний корпус, що дислокувався в Одесі. А десантники могли попередньо зайняти ключові райони в центральній частині країни, паралізувати ворожі комунікації, зокрема заблокувати постачання нафти до Німеччини, та спровокувати хаос у румунському тилу, в той час як основні сили з боями проривалися б до нафтопереробних заводів Плоешті. Це могло б стати початком краху Третньої Імперії.

Таким чином, здійснений нами аналіз Дунайської (Кілія-Веке) десантної операції, проведеної радянськими військами силами Дунайської воєнної флотилії, підрозділів 14-го стрілецького корпусу та прикордонників свідчить, що вона ста-

ла першою успішною такого типу і такого масштабу наступальною акцією Червоної армії початкового етапу німецько-радянської війни 1941-1945 рр. Значна частина аспектів, пов'язаних із її організацією та реалізацією, може свідчити на користь ідеї, що німецькі війська завдавали саме превентивного удару по СРСР.

Примітки:

1. Суворов В. Ледокол: Кто начал Вторую мировую войну? Москва: ООО «Издательство «Добрая книга», 2014. 608 с.
2. Суворов В. День М. Когда началась вторая мировая война. Москва: Добрая книга, 2015. 432 с.
3. Бахмут А. Первые дни войны на Дунае. *Военно-исторический журнал*. 1970. № 9. С. 82-86; Белоус Н. Действия морской пехоты в первом периоде войны. *Военно-исторический журнал*. 1976. № 11. С. 29-39; Локтионов И.И. Дунайская военная флотилия в Великой Отечественной войне (1941-1945 гг.). Москва: Воениздат, 1964, 320 с.
4. Синенко В.И. Операция «Киля-Веке». Москва: ДОСААФ, 1975. 112 с.
5. Жуков Г.К. Воспоминания и размышления. Москва: Вече, 2020. С. 183.
6. Хроника боевых действий Дунайской военной флотилии в Великой Отечественной войне Советского Союза в 1941 г. 22 июня – 1 декабря 1941 г. / Народный комиссариат Военно-морского флота СССР. Исторический отдел. Москва; Ленинград: Упр. Воен.-мор. изд-ва НКВМФ СССР, 1945. С. 4-6.
7. Безыменский Л.А. «О плане Жукова» от 15 мая 1941 г. *Новая и новейшая история*. 2000. № 3. С. 58-67.
8. Хроника боевых действий Дунайской военной флотилии... С. 4-5.
9. Оперативная сводка штаба 14 СК (22.06.1941 г.). № 1. 3 л. URL: https://pamyat-naroda.ru/documents/view/?id=135737835&backurl=q%5C51%20%D1%81%D0%B4%D1%83::division%5C14%20%D1%81%D0%BA::begin_date%5C22.06.1941::end_date%5C25.06.1941::use_main_string%5Ctrue::group%5Call::types%5Copersvodki:rasporyajeniya:otcheti:peregovori:jbd:direktivi:prikazi:posnatovleniya:dokladi:raporti:doneseniya:svedeniya:plani:plani_operaciy:spravki:drugie::page%5C4&static_hash=02b9e20a89b1698dce5ed41715784668 (дата звернення: 3.01.2021).
10. Оперативная сводка штаба 14 СК (23.06.1941 г.). № 3. 2 л. URL: https://pamyat-naroda.ru/documents/view/?id=135737837&backurl=q%5C51%20%D1%81%D0%B4%D1%83::division%5C14%20%D1%81%D0%BA::begin_date%5C22.06.1941::end_date%5C25.06.1941::use_main_string%5Ctrue::group%5Call::types%5Copersvodki:rasporyajeniya:otcheti:peregovori:jbd:direktivi:prika

- zi:posnatovleniya:dokladi:raporti:doneseniya:svedeniya:plani:plani_operaciy:spravki:drugie::page%5C4&static_hash=02b9e20a89b1698dce5ed41715784668 (дата звернення: 3.01.2021).
11. Юновидов А. Десанты 1941 года. Москва: Эксмо; Яуза, 2009. С. 5.
 12. Хроника боевых действий Дунайской военной флотилии... С. 10.
 13. Бахмут А. Первые дни войны на Дунае... С. 84.
 14. Юновидов А. Десанты 1941 года... С. 6.
 15. Пограничные войска СССР 1939 – июнь 1941. Сборник документов и материалов / гл. ред. П.И. Зырянов. Москва: Издательство «Наука», 1970. С. 450; Синенко В.И. Операция «Килия-Веке»... С. 46.
 16. «Черная смерть»: как советские морпехи захватили берег Дуная в 1941-м. URL: <https://rg.ru/2021/06/24/chernaia-smert-kak-sovetskie-morpехi-zahvatili-berег-dunaia-v-1941-m.html> (дата звернення: 09.01.2021)
 17. Боевое распоряжение штаба 14 СК №11 (27.06.1941 г.), 2 л. URL:

Sergii Oliynyk, Bohdan Filipchuk

**DANUBE (KILIYA-VEKE) LANDING OPERATION OF THE SOVIET ARMY
IN 1941: REFUSAL OR CONFIRMATION OF THE IDEA
OF THE PREVENTION OF THE HITLER'S STRIKE?**

The article is devoted to the study of the initial stage of the German-Soviet war of 1941-1945. Authors have made an attempt to understand the real status of the idea of preventing a Nazi attack on the basis of an analysis of the Danube (Kiliya-Veке) landing operation of Soviet troops, conducted in June 1941.

Key words: *Danube (Kiliya-Veке) landing operation, Danube military flotilla, Soviet troops, Romanian troops.*

Отримано: 29.06.2021